

ชีวิต ความคิด และนวนิยาย

๑

www.puendee.com

สารคดีไทย

ชีวิต ความคิด และนวนิยาย เล่ม ๑ • หม่อมหลวงศรีฟ้า มหาวรรณ

พิมพ์รวมเล่มครั้งแรก : สำนักพิมพ์เพื่อนดี, ตุลาคม ๒๕๕๗

สงวนลิขสิทธิ์ตามพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. ๒๕๓๗

ภาพปก : ภาพวาดสีน้ำมันโดย พิชาน เดชะนิตี

จากภาพถ่ายโดย นิดกร ไกรวิเชียร

ออกแบบ : พิชาน เดชะนิตี

ราคาชุดละ : ๕๕๐ บาท (๒ เล่ม)

ข้อมูลทางบรรณานุกรมของสำนักหอสมุดแห่งชาติ

ศรีฟ้า มหาวรรณ, หม่อมหลวง.

ชีวิต ความคิด และนวนิยาย.- กรุงเทพฯ : อักษรโสภณ, ๒๕๕๗.

๑๕๐ หน้า.

๑. เนื้อเล่า. ๒. บันทึก. I. ชื่อเรื่อง.

๘๕๕.๕๑๐๘

ISBN ชุด 978-974-253-439-4

เจ้าของ

ผู้อำนวยการสำนักพิมพ์

ผู้จัดการสำนักพิมพ์

บรรณาธิการสำนักพิมพ์

กองบรรณาธิการ

ศิลปกรรม

คอมพิวเตอร์

พิมพ์และจัดจำหน่าย

บริษัทอักษรโสภณ จำกัด

สันติ ส่งเสริมสวัสดิ์

สุดารัตน์ ส่งเสริมสวัสดิ์

กนกพันธ์ ศูนย์ทรมลวัฒน์

รัชชน์ ตริธรรมวุฒิกุล ยศวดี เป็นประเสริฐ ดันติมา แซ่ตั้ง

สมยงค์ คงใจ สุทธิรยา เสตรา สารัตน์ วงศาโรจน์

รจนา คงทน สุรินทร์ ออมประดับกุล

สำนักพิมพ์เพื่อนดี บริษัทอักษรโสภณ จำกัด

เลขที่ ๕๘ ซอยนาคาศัพท์ (แยก ๕) ถนนสุขุมวิท ๓๖

แขวงคลองตัน เขตคลองเตย กรุงเทพฯ ๑๐๑๐๐

โทรศัพท์ ๐-๒๒๕๘-๕๘๕๗, ๐-๒๒๕๘-๕๘๖๑-๒

โทรสาร ๐-๒๒๕๘-๕๑๓๐

Homepage : <http://www.puendee.com>

<http://www.facebook.com/puendee>

คำนำ

สำนักพิมพ์เพื่อนดี

พฤษภกาสร อิกกุญชรอันปลดปลง
โททนต์เส่งคอง สำคัญหมายในกายมี
นรชาติวางวาย มลายลื้นทั้งอินทรี
สฤตทัวแต่ชัวดี ประดับไว้ในโลกา

พระนิพนธ์สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส ที่กล่าวไว้นี้เป็นความจริงแท้อย่างหนึ่งของโลก และอัครสารัตถคติ ‘ชีวิต ความคิด และนวนิยาย’ ผลงานเรื่องสุดท้ายของหม่อมหลวงศรีฟ้า มหาวรรณ ก็คืออีกหนึ่ง ดี ที่ ประดับไว้ในโลกา

‘ชีวิต ความคิด และนวนิยาย’ คือเรื่องเล่าจากความทรงจำเปี่ยมคุณค่า เกิดจากการนำประสบการณ์ตรงนับแต่เยาว์วัยจวบจนล่วงเข้าปัจฉิมวัย มาผนวกเข้ากับการ ‘ค้น’ และ ‘คว่ำ’ จากแหล่งต่างๆ ตลอดจนผู้คนทั่วแวดล้อม ปู่ย่า ตายาย ลุงป้า น้าอา ฯลฯ แล้วเรียบเรียงเป็นประวัติส่วนตัวของ ‘ผู้เล่า’ ภายในจึงแน่นด้วยเนื้อหาอันเกี่ยวเนื่องกับประวัติศาสตร์ทั้งของบุคคล สถานที่ เหตุการณ์บ้านเมือง สภาพสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง ซึ่งผู้เล่าเล่าอย่างตรงไปตรงมา โดยใช้ถ้อยคำ สำนวนที่เข้าใจง่ายๆ กลวิธีและวรรณศิลป์เฉพาะบุคคลเช่นนี้สามารถทำให้ผู้อ่านเกิดจินตภาพ สะเทือนอารมณ์ และคล้อยตามไปกับเรื่องราว รวมทั้งกระตุ้นให้ติดตามอ่าน **ชีวิต ความคิด** ต่อไปเรื่อยๆ ไม่รู้เบื่อ

เมื่อได้รับรู้ความเป็นมาในสิ่งที่เกี่ยวข้องและแวดล้อมตลอดช่วงชีวิต ๘๐ ปีของผู้เล่าแล้ว จะเห็นว่าสิ่งเหล่านั้นหล่อหลอม ‘อัต’ ท่านจนเกิดเป็นทัศนคติ ความเชื่อ ท้ายที่สุดตกผลึกเป็นนวนิยายแนวต่างๆที่ได้รับความนิยมาจาก ‘แฟน’ เหนียวแน่นกว่า ๖๐ ปี

จาก **ชีวิต ความคิด** กลายเป็น **นวนิยาย** ก็ด้วยประการฉะนี้

หวังว่า **‘ชีวิต ความคิด และนวนิยาย’** จะได้รับการต้อนรับอย่างอบอุ่น จากทุกท่านที่ติดตามผลงานของ **‘ศรีฟ้า ลดาวัลย์’ ‘สีฟ้า’** และ **‘จุลลดา ภัคดี-ภูมินทร์’** มาโดยตลอด เพราะนี่ไม่ใช่เพียงแค่หนังสือเล่มสุดท้ายของท่าน แต่ นี่คือผลงานอันแสดงถึงตัวตนของท่าน (ที่สามารถจับต้องได้) มากที่สุด เป็น **‘อัตชีวประวัติ’** ที่เรียบง่ายแต่ทรงพลังที่สุดเล่มหนึ่งในบรรณพิภพ

อนึ่ง เนื่องจาก **‘ชีวิต ความคิด และนวนิยาย’** ได้รับการรวมเล่มหลังจากที่หม่อมหลวงศรีฟ้า มหาวรรณ ลีนไปเกือบสองปี ดังนั้น ท่านจึงมิได้มีโอกาสดูงานต้นฉบับแต่อย่างใด อย่างไรก็ตาม สำนักพิมพ์ก็พยายามอย่างยิ่งที่จะพิสูจน์อักษร วรรคตอน ตรวจสอบข้อมูลเหตุการณ์ สถานที่ บุคคล เวลา ฯลฯ เพื่อให้ถูกต้องตรงตามต้นฉบับที่สุด หากมีข้อผิดพลาดประการใด ต้องขออภัยมา ณ ที่นี้

ชีวิต ความคิด และนวนิยาย

หม่อมหลวงศรีฟ้า มหาวรรณ

อารัมภบท

เมื่อได้เป็นศิลปินแห่งชาติ สาขาวรรณศิลป์ ประจำปีพ.ศ.๒๕๓๙ บ.ก. นิตยสารฉบับหนึ่ง และผู้อ่านบางท่านแนะนำว่านวนิยายต่างๆที่ได้เขียนมาแล้ว นั้น สะท้อนภาพเหตุการณ์และสิ่งแวดล้อมหลายยุคหลายสมัย อีกทั้งหลาย หลากสังคมที่แตกต่างกันออกไป แรงบันดาลใจและเหตุผลในการสร้างนวนิยาย เหล่านั้นก็แตกต่างกัน จึงน่าจะเล่าถึงเรื่องราวของที่มาและที่ไปอันทำให้เกิดนวนิยายเรื่องนั้นๆ

อนึ่ง เมื่อใกล้จบ รัปปากกับบ.ก.นิตยสารฉบับนั้นไว้ว่า จะมอบค่าลิขสิทธิ์ ในการรวมเล่มครั้งแรก ซึ่งไม่จำกัดจำนวน เพื่อเริ่มตั้งกองทุน ‘นักเขียนเพื่อ นักเขียน’ ความมุ่งหมายคือสำหรับนักเขียนที่มีความลำบากและต้องการความช่วยเหลือฉุกเฉิน เพราะนักเขียนนั้นหาก ‘ไฟมอด’ หรือ ‘หมดไฟ’ เมื่อใด ถ้า ดำรงอาชีพนักเขียนอย่างเดียว ก็มักประสบปัญหา บางทีก็ถึงครอบครัวด้วย

แต่ด้วยปัญหาต่างๆ เวลาจึงล่วงเลยมาถึง ๑๑-๑๒ ปี ก็ยังไม่ได้ทำตามความตั้งใจ ประจวบกับอายุมากขึ้น สมควรแก่การหยุดพักงานที่ทำมาถึง ๖๐ กว่าปีแล้ว จึงเห็นว่า ก่อนจะพิมพ์รวมเล่มน่าจะได้ลงพิมพ์ในหนังสือราย สัปดาห์อีกสักครั้งหนึ่งก่อน ซึ่งก็ต้องขอขอบคุณนิตยสารสกุลไทยที่เห็นชอบด้วย

นวนิยายส่วนมากนั้นจะมีที่มาจากประสบการณ์ในชีวิต ที่จริงชีวิตจริงก็มีเรื่องราวหลากหลายยิ่งกว่านวนิยายแต่ละเรื่องนัก ไม่ว่าจะ เป็นประเภทที่ถูกค่อนข้างคิดว่า ‘น้ำเน่า’ หรือประเภทที่มีบางคนยกให้เป็น ‘น้ำดี’ ดังนั้น งานเขียนทั้งหลายทั้งปวงจึงเกิดจากการ ‘ดิ่ง’ เอาประสบการณ์มาประสมประสานเข้ากับจินตนาการและความคิด แถมด้วยปัญญาอีกนิดๆ หน่อยๆ

‘ชีวิต ความคิด และนวนิยาย’ จึงเกิดขึ้นเพื่อเล่าเรื่องราวอันหลากหลายของชีวิตที่มีส่วนทำให้เกิดจินตนาการสร้างนวนิยายต่างๆ ขึ้นมาได้ แต่จะเล่าแบบคนแก่คือเล่าชนิดเลี้ยวเข้าชอกตรอกซอยไปเรื่อยๆ จำนวนเลี้ยวเข้าซอยนี้จำมาจากอาจารย์หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์

ก็ต้องเริ่มที่พื้นฐานของชีวิตก่อนเป็นธรรมดา

พอตั้งต้นก็เป็นนวนิยาย ‘น้ำเน่า’ แล้ว เพราะพ่อเป็นลูกเจ้านาย แต่แม่เป็นสามัญชนชาวบ้าน ซึ่งสมัยก่อนโน้นชาวบ้านที่มีใช้เจ้านาย มีใช้ขุนนางเรียกกันว่า ‘ไพร่’ ทั้งนี้ ถึงจะเป็นเศรษฐีมีเงินมากมายก็เรียกว่าไพร่ คือเป็นไพร่บ้านพลเมืองด้วยกันทั้งสิ้น ไม่ใช่คำเหยียดหยามอะไร อย่างทหารเกณฑ์ก็เรียกว่า ‘ไพร่หลวง’ ดังนี้

มีคำว่า ‘ไพร่’ ในที่แห่งหนึ่งซึ่งชี้ชัดว่ามีใช้คำเหยียดหยาม ทว่าแสดงว่า ยกเว้นแต่เจ้านายในพระบรมราชวงศ์ ผู้ที่มีใช้เจ้า ไม่ว่าจะลูกขุนน้ำขุนนาง เชื้อสายเจ้าผู้ครองนครเมืองไหน ถือว่าเป็น ‘ไพร่’ ทั้งนี้ นี่เป็นเรื่องของอดีต

ที่ต้องเน้นบ่อยๆ ก็เพื่อให้เห็นว่า ‘ไพร่’ ที่จริงก็คือชาวบ้านสามัญชนธรรมดาๆ ไม่ใช่คำเรียกอย่างดูถูกดูแคลนอะไร แม่ล่ะเป็นลูกสาวคนมีเงินเหมือนกัน สมัยโน้นเป็นเพื่อนกับคุณนาย ภรรยาท่านขุนอำเภอเทียนนะ แต่พอตามพ่อเข้าวัง แม่เป็นสะใภ้ไพร่เพราะท่านปู่ท่านมีทั้งสะใภ้หม่อมราชวงศ์ สะใภ้ลูกสาวขุนนาง ชั้นพระยาและพระ เมื่อแม่เป็นลูกสาวคนสามัญจึงนับว่าแม่เป็นสะใภ้ไพร่

เห็นไหมว่า น้ำเน่า...น้ำเน่า...

เรื่องทางแม่เก็บไว้ก่อน เพราะไม่มีเรื่องให้เล่ามากมายเหมือนเรื่องทางพ่อ ซึ่งมีเรื่องให้ลัดเลี้ยวเข้าตรอกซอยได้เรื่อยเจื้อยดังกล่าวแล้ว อีกทั้งเรื่องทางแม่นั้นก็ไม่ลู้จะรู้เรื่อง เพราะแม่สิ้นชีวิตเสียตั้งแต่ผู้เล่ามีอายุเพียง ๗-๘ ขวบ น้องชายคนเล็กเพิ่งจะขวบเดียว พวกเราจึงเติบโตขึ้นมากับพ่อและย่า ตลอดจนวงศาคณาญาติทางพ่อ

เดี๋ยวก่อน เกือบลืมนไปแล้วว่าจะเล่าถึงคำว่า ‘ไพร่’ ในที่แห่งหนึ่ง คือที่ปรากฏในพระราชหัตถเลขา พระราชทานพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงทิพยรัตน์กิริฎกุลินี (พระองค์เจ้าหญิงนภาพรประภา) พระนามกรมของพระองค์เรียกยาก สะกดยากจัง เสด็จกรมหลวงพระองค์นี้ท่านทรงเป็นอธิบดีบัญชาการรักษากายในพระราชวังในปลายๆรัชกาลที่ ๕

เมื่อพ.ศ.๒๔๕๑ เจ้าจอมมารดาเจ้าดารารัศมี ธิดาเจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่ ซึ่งลงมารับราชการเป็นพระสนมเอกอยู่ถึง ๒๒ ปี ได้กราบถวายบังคมลาไปเยี่ยมบ้านเกิด วาระนั้นพระบาทสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯสถาปนาเจ้าจอมมารดาเจ้าดารารัศมีให้มีพระอิสริยยศพระราชชายาตำแหน่งพระมเหสีอันดับที่ ๕ เป็นเจ้านายในพระบรมราชวงศ์ เมื่อเสด็จก็โปรดเกล้าฯให้มีพวกสนมกรมวัง คุณท้าว แก้วแก้ว โขลอน จำ ตามเสด็จเป็นพระเกียรติยศเต็มที กระบวนเสด็จครั้งนั้นเป็นกระบวนเรือหลายสิบลำ ขึ้นไปจากนครสวรรค์ สมัยนั้นรถไฟเพิ่งจะถึงนครสวรรค์ พระราชชายาท่านเสด็จรถไฟก่อนแล้วจึงเสด็จทางเรือต่อเป็นเวลาเดินทางถึง ๓ เดือนเต็ม ข้ามปีเลยทีเดียว เพราะเสด็จตั้งแต่วันที่ ๑๒ กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๔๕๑ ถึงเชียงใหม่เอา

ชีวิต ความคิด และนวนิยาย

วันที่ ๙ เมษายน ๒๕๕๑

ที่ว่าข้ามปี เพราะในสมัยกระโน้น ถือเอาวันที่ ๑ เมษายน เป็นวันขึ้นศกใหม่หรือปีใหม่ สมัยโบราณจริงๆ นั้นถือวันสงกรานต์เป็นวันเถลิงศก เปลี่ยนปีนักษัตรคือชวด ฉลู ขาล เถาะ ฯลฯ แต่วันที่ใช้กำหนดเอาจากข้างขึ้นข้างแรมนั้นแต่ละปีไม่ตรงกัน ในรัชกาลที่ ๕ จึงกำหนดเอาวันที่ ๑ เมษายน เป็นวันเถลิงศกเปลี่ยนศักราชเรื่อยมา จนกระทั่งเปลี่ยนแปลงการปกครอง เพิ่งจะมากำหนดวันที่ ๑ มกราคม เป็นวันปีใหม่ตามแบบสากลนิยมเมื่อพ.ศ.๒๕๔๑ หรือ ๒๕๔๒ อะไรนี่แหละ

พระราชชายา ท่านเสด็จไปพ.ศ.๒๕๕๑ เสด็จกลับพ.ศ.๒๕๕๒ เมื่อเสด็จกลับก็เสด็จโดยขบวนเรืออีกเช่นกัน เรือตามเสด็จมากมายยิ่งกว่าเมื่อตอนที่เสด็จไป นับเป็นร้อยทีเดียว ทั้งเรือบรรทุกล้วนไม้ เพราะมีผู้ตามมาส่งเสด็จเป็นจำนวนมาก

ก่อนพระราชชายาเสด็จถึงนั้น พระบาทสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงทรงมีพระราชดำริจะทำขวัญพระราชชายา จึงมีพระราชหัตถเลขาพระราชทานไปยังพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงทิพยรัตนฯ ‘เสด็จอภิชาติ’ ให้จัดการพิธีทำขวัญดังนี้

“สวนดุสิต

วันที่ ๒๐ พฤศจิกายน ร.ศ.๑๒๘

นภาพร

ฉันขอให้ช่วยจัดการทำขวัญนางดารา เพราะเขาทำกันมาทุกแห่งแล้ว การที่จะทำนั้นคือ ขอให้ตั้งบายศรีเงินทองสำหรับเล็ก มีเทียนทองเทียนเงินเสียบเชิงตั้ง แต่ไม่ต้องมีหมั่นแฉลบเทียน ให้ทำนางไปว่าให้ลินให้พร แล้วดับเทียนเจิมปากมีอย่างสมิงราช เจ้านายเด็กๆ ถ้ามีบายศรีปากชามจัดลงข้างพานแทนหมั่นแฉลบเห็นจะเข้าที่ เทียนที่จะตั้งได้ใช้เทียนที่ติดปากข้าวดับด้วยใบพลูตามเคย ที่ตั้งบายศรีนั้นเอาในห้องนอน

ฉันได้สั่งให้ท้าวทรงกันดาลให้เอาเงินมากองข้างที่นั่งข้างละ ๑๐ ถุง ขอให้ช่วยซื้อที่ไว้ข้างด้วย ทำขวัญนี้จะทำได้ทำต่อเมื่ออาบน้ำแล้ว แต่ขอให้ตั้งไว้ให้พร้อมก่อนเวลาสวดมนต์ หวังว่าคงจะไม่มีความจริงเกิดขึ้นที่เป็นเจ้าไปทำให้ไพร่ เพราะฉันจะกลับมาในวันนั้นเองเสียด้วย

สยามินทร์”

ดังนั้นจะเห็นได้ว่า ‘ไพร่’ นั้นมิใช่คำดูถูกดูแคลนอะไรเลย เพราะพระราชชายา ท่านก็ทรงศักดิ์เป็นถึงพระมเหสีแล้ว แต่เพราะท่านมิได้ทรงถือกำเนิดในพระบรมราชวงศ์จักรี ส่วน ‘เสด็จอริยดี’ นั้น ท่านทรงเป็นพระราชธิดาในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าฯ พระบาทสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวง จึงทรงเกรงพระทัย

ต้องแจกแจงอีกคำ คือ คำว่า ‘นาง’

พระบาทสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวง ท่านตรัสเรียกเจ้าจอม และเจ้าจอมมารดาในพระองค์ท่านว่า ‘นาง’ ทุกคน แม้แต่หม่อมราชวงศ์ และหม่อมหลวง เช่น ‘นางเอิบ’ ‘นางแสบ’ ‘นางสดับ’ (เจ้าจอม ม.ร.ว.สดับ) เมื่อตรัสเรียกต่อหน้า ทรงเรียกชื่อเฉยๆว่า ‘เอิบ’ ‘แสบ’ ‘สดับ’

ยกเว้นพระสนมเอก เพียงสองท่านซึ่งตรัสเรียกว่า ‘คุณ’ กับผู้อื่น คือ เจ้าคุณพระประยูรวงศ์ (เจ้าคุณจอมมารดาแพ) และเจ้าจอมมารดาโหมด น้องสาวเจ้าคุณพระประยูรวงศ์ ทรงเรียกว่า ‘คุณแพ’ และ ‘คุณโหมด’ ต่อหน้า ทรงเรียกว่า ‘แม่แพ’ ‘แม่โหมด’ เพราะทั้งสองท่านเป็นหลานปู่ของผู้สำเร็จราชการแผ่นดิน สมเด็จพระยาบรมมหาพิชัยศรีวิชัยวงศ์

ที่นี้ทางพ่อ

พ่อเป็นหม่อมราชวงศ์ในสกุล ‘ลดาวัลย์ ณ อยุธยา’ ซึ่งเป็นราชสกุลสืบเนื่องโดยตรงลงมาจากพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๓

กฎเกณฑ์ของราชสกุลนั้นหากเป็นหม่อมเจ้า หม่อมราชวงศ์ หม่อมหลวงแล้วไม่ต้องมี ณ อยุธยา ต่อท้ายนามสกุล

ชีวิต ความคิด และนวนิยาย

พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหมื่นภูมินทรภักดี (พระองค์เจ้าลดาวัลย์)
ฉายในรัชกาลที่ ๕ ก่อนสิ้นพระชนม์เพียง ๒ ปี เครื่องแต่งพระองค์
ตามพระราชนิยมในรัชกาลที่ ๔ ต่อมาถึงต้นรัชกาลที่ ๕

ต่อเมื่อหมดยศหน้าชื่ออันแสดงว่าเป็นเชื้อสายราชสกุลแล้ว ลงมาเป็น
เด็กชาย เด็กหญิง นาย และนางสาว แล้วจึงใช้คำว่า ‘ณ อยุธยา’ เพื่อ
แสดงว่าเป็นนามสกุลอันเป็นราชสกุล

ทั้งนี้รวมทั้งสระไม้ทั้งหลายที่มีสิทธิเข้ามาใช้นามสกุล หากเป็นเมียเจ้าฟ้า
พระองค์เจ้า หรือหม่อมเจ้า ก็ได้เป็น ‘หม่อม’ ...หม่อมนั่นหม่อมนี้ ต่อด้วย
นามสกุลราชสกุล แล้วก็ต่อด้วย ‘ณ อยุธยา’

หากเป็นเมียหม่อมราชวงศ์ หม่อมหลวง ก็ใช้ว่า...นางนั้น...นางนี้ แล้ว ก็ต่อด้วยนามสกุล ต่อด้วย ‘ณ อยุธยา’ เช่นเดียวกับหม่อม

นามสกุลราชสกุลนั้น ยังมีกฎเกณฑ์อีก

หากพระองค์เจ้า หรือหม่อมเจ้า หม่อมราชวงศ์ หรือจะเป็นใครก็ตาม ผู้เป็นสมาชิกโดยตรงของนามสกุลราชสกุล รับผิดชอบบุตรบุญธรรม

บุตรบุญธรรมนั้นให้ใช้ได้เพียงนามสกุล ทว่ามีให้มี ‘ณ อยุธยา’ ต่อท้าย และไม่มีสิทธิใช้นามสกุลยครองลงมาจากบิดา เหมือนบุตรผู้สืบเชื้อสายโลหิต แท้ๆ

ยกตัวอย่างเห็นๆในปัจจุบันนี้ก็คือ นามสกุล ‘จักรพันธ์’ ที่เป็นนามสกุล ของดาราสาว คุณคลาวเดีย จักรพันธ์

คุณคลาวเดีย เป็นบุตรสาวของหม่อมราชวงศ์หญิงในสกุลจักรพันธ์ ณ อยุธยา ซึ่งเป็นราชสกุลสืบสายลงมาจาก สมเด็จพระเจ้าฟ้าจุตรนต์รัศมี กรมพระจักรพรรดิพงษ์ พระราชโอรสในรัชกาลที่ ๔ บิดาของคุณคลาวเดียเป็น สามัญชน

คุณคลาวเดียไม่ใช้นามสกุลของบิดา ด้วยเหตุผลใดก็ตาม แต่กลับมา ใช้นามสกุลทางมารดา

หากเป็นนามสกุลที่มีเชื้อราชสกุลก็คงไม่มีปัญหาใด แต่เมื่อเป็นนามสกุล ราชสกุลที่มีกฎเกณฑ์อยู่ คุณคลาวเดียใช้นามสกุลได้เพียง ‘จักรพันธ์’ โดยไม่มี ‘ณ อยุธยา’ ต่อท้าย แม้ว่าจริงแล้วคุณคลาวเดียจะเป็นสายโลหิต ‘จักรพันธ์ ณ อยุธยา’ ทางมารดาก็ตาม

ทั้งนี้ เป็นไปตามประกาศพระบรมราชโองการในรัชกาลที่ ๖ วันที่ ๑ มกราคม พ.ศ.๒๔๕๕ มีข้อความเกี่ยวกับเรื่องนี้อยู่ในพระบรมราชโองการว่า

“นามสกุลใดที่มีคำ ‘ณ กรุงเทพ’ ช่างทำให้พึงเข้าใจว่า นามสกุลนั้น เป็นนามสกุลสำหรับราชตระกูล เพราะฉะนั้นห้ามมิให้ผู้ที่มิได้เป็นผู้ สืบสายราชตระกูลใช้คำ ‘ณ กรุงเทพ’ เป็นนามสกุล ฤๅต่อท้ายนามสกุลของ ตน แม้แต่ผู้ได้รับพระราชทานพระบรมราชานุญาตพิเศษให้ใช้นามสกุลสำหรับ

ชีวิต ความคิด และนวนิยาย

ราชตระกูลได้ เช่น พวกบุตรนายเจริญ ซึ่งเป็นบุตรบุญธรรมของเจ้าพระยา
อภัยราชามหายุติธรรมธร มิได้เป็นผู้สืบสายจากราชตระกูล แต่เจ้าพระยา
อภัยราชามหายุติธรรมธร ขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้ถือนามสกุล
สุทัศน์ ได้ แลได้โปรดเกล้าฯพระราชทานพระบรมราชานุญาตแล้วนั้น ก็ให้
คงใช้แต่ว่า ‘สุทัศน์’ เป็นนามสกุลตามพระบรมราชานุญาต แต่จะเติมคำ ‘ณ
กรุงเทพ’ ลงด้วยไม่ได้เป็นอันขาด

‘ณ กรุงเทพ’ นั้น ต่อมาอีก ๑๐ ปี ตั้งแต่วันที่ ๖ เมษายน พ.ศ.๒๔๖๘
อันเป็นวันมหจักรีในรัชกาลที่ ๖ มีพระบรมราชโองการประกาศให้เปลี่ยนเป็น
‘ณ ออยุธยา’ แทน

พระบรมราชโองการของพระมหากษัตริย์แม้จะเป็นในอดีต ถือว่าเป็นสิ่ง
ศักดิ์สิทธิ์และเป็นกฎเกณฑ์ของพระบรมราชวงศ์ตลอดลงมาถึงราชสกุล

แจ่งยังไม่หมด

เมื่อตอนก่อนพูดถึงผู้หญิงสามัญชนเป็นเมียเจ้า ในสมัยก่อนรัชกาลที่ ๖ เมียเจ้านายตั้งแต่หม่อมเจ้าขึ้นไปเรียกว่า ‘หม่อม’ ไม่ว่าจะหม่อมอะไรทั้งนั้น ถ้า ‘เจ้า’ ยอมรับเป็นเมียก็ใช้ ‘หม่อม’ กันได้ทั้งนั้น

จนถึงรัชกาลที่ ๖ เมื่อโปรดเกล้าฯ ให้มีการใช้นามสกุล นามสกุลราชสกุลที่มี ‘ณ อยุธยา’ ต่อท้าย จึงสงวนไว้สำหรับเมียเอกหรือเมียหลวงจดทะเบียนสมรส

‘หม่อม’ นอกทะเบียนสมรสจึงต้องใช้นามสกุลเดิม หรือถ้านามสกุลเดิมไม่ไพเราะ ก็อาจตั้งนามสกุลใหม่ขึ้นมา ทั้งนี้ไม่เฉพาะแต่ราชสกุล แม้นามสกุลทั่วไป เมียที่มีสิทธิใช้นามสกุลของสามีต้องเป็นเมียจดทะเบียนสมรสเท่านั้น เช่นกัน เหตุนี้ในสมัยหนึ่งจึงต้องมีการดิ้นรน เพื่อให้สามีหย่าขาดจากเมียหลวงแล้วมาจดทะเบียนสมรสด้วย

พูดถึงเรื่องนี้แล้ว ว่าที่จริงถ้าเจ้านายคูใด เสกสมรสโดยมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ เสกสมรสพระราชทาน ศาลไม่ว่าจะใช้กฎหมายทั่วไปตัดสินให้หย่าร้างกันได้ เพราะเป็นพระบรมราชโองการ เมื่อจะทรงหย่าก็ควรเป็นพระบรมราชโองการ

ทั้งนี้เป็นความเห็นส่วนตัว

เรื่องเจ้านายผู้หญิงทรงสมรสกับสามัญชนนั้น

ชีวิต ความคิด และนวนิยาย

สมัยก่อนโน้นเมื่อเจ้านายผู้หญิงตั้งแต่หม่อมเจ้าขึ้นไปจะแต่งงานกับสามัญชน มีพระบรมราชโองการประกาศไว้ว่า ต้องกราบบังคมทูลขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตกราบถวายบังคมลาออกจากฐานันดรศักดิ์ เพราะถือว่าจะต้องลงไปร่วมสกุลสามัญ ซึ่งล้วนแต่เป็นสามัญชน อีกทั้งสมัยก่อนถือว่าชายเป็นหัวหน้า พูดง่าย ๆ ก็คือชายเป็นใหญ่กว่าหญิง หญิงแต่งงานจึงต้องตามสามี (ถึงเดี๋ยวนี้ก็เกิด ผรั่งเอง หญิงแต่งงานกับเจ้าชายได้เป็นเจ้าหญิง แต่พอเจ้าหญิงแต่งงานกับผู้ชายสามัญ ผู้ชายไม่ยกได้เป็นเจ้าชายตามเมีย เว้นแต่เสกสมรสกับพระราชินีนาถ พูดไปพูดมาถึงจะ ‘แก่’ สิทธิสตรีอย่างไร เรื่องนี้ก็เห็นจะต้องคล้อยตามที่โบราณท่านว่าไว้ “อันสตรีได้คืออยู่ที่ผิว” อย่าปฏิเสธเสียให้ยากเลย)

สมัยปัจจุบันนี้ไม่ต้องกราบถวายบังคมลาออกจากฐานันดรศักดิ์แล้ว ส่วนที่กราบถวายบังคมลาออกไปก่อนหน้านี้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวก็อาจจะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานคืนเป็นบางพระองค์ สุดแล้วแต่พระบรมราชวินิจฉัย เพราะพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเป็น ‘เจ้าของ’ ฐานันดรศักดิ์และพระอิสริยยศของพระราชวงศ์

เมื่อเริ่มเปลี่ยนแปลงการปกครอง บรรดาเจ้านายผู้หญิงที่เสกสมรสด้วยสามัญชน ทางราชการเคยใช้ว่า ‘นาง’ หนังสือพิมพ์ก็ใช้ว่า ‘นาง’

เรื่องนี้ พระวรวงศ์เธอ กรมหมื่นพิทยลาภพฤฒิยากร เคยรับสั่งว่า ที่จริงเจ้านายผู้หญิงเสกสมรสกับสามัญชนไม่น่าจะใช้คำนำหน้าท่านอย่างนั้น เพราะท่านไม่ได้ถูกถอดจากพระอิสริยยศ ก่อนๆ นั้นก็ใช้คำนำหน้าพระนามกันอย่างที่ใช่โดยลำลอง หากเป็นหม่อมเจ้าก็ใช้ว่า ‘ท่านหญิง’ ต่อด้วยพระนามและนามสกุลของสามี ถ้าเป็นพระองค์เจ้าก็ใช้ว่า ‘พระองค์หญิง’ ไม่ต้องมีนามสกุล เพราะตามธรรมเนียมราชสกุลนั้น ชั้นพระองค์เจ้า ไม่ต้องมีนามสกุลต่อท้ายพระนามอยู่แล้ว

ที่นี้ลงมาถึงเชื้อสายพระราชวงศ์ชั้นหม่อมราชวงศ์ และหม่อมหลวง ที่เรียกกันว่า ‘ราชินิกุล’

เรียงลำดับฐานันดรศักดิ์ราชวงศ์เสียก่อน เพื่อผู้ที่ยังไม่เคยทราบฐานัน-

ดรศักดิ์ราชวงศ์ตั้งแต่สูงสุดลงไปดังนี้

๑. **เจ้าฟ้า** มี ๒ ชั้น คือ

๑. **ชั้นทูลกระหม่อม** คือพระราชโอรสและพระราชธิดาที่ประสูติแต่พระอัครมเหสี หรือประสูติแต่พระมเหสีชั้นลูกหลวง (พระราชธิดาในพระเจ้าแผ่นดินรัชกาลก่อน)

๒. **ชั้นสมเด็จพระเจ้า** คือ พระราชโอรสและพระราชธิดาที่ประสูติแต่พระมเหสีลำดับรองลงมา หรือประสูติแต่พระมเหสีชั้นหลานหลวง (พระราชธิดาในพระเจ้าแผ่นดินรัชกาลก่อน)

๒. **พระองค์เจ้า** มี ๓ ชั้น

๑. **ชั้นพระเจ้าบรมวงศ์เธอ** พระราชโอรส พระราชธิดาพระเจ้าแผ่นดินแต่รัชกาลที่ล่วงมาแล้ว ออกพระนามกันว่า ‘เสด็จ’

๒. **ชั้นพระเจ้าวรวงศ์เธอ** พระหลานเธอ หรือพระราชธิดาในพระเจ้าแผ่นดิน สมัยก่อนชาววังออกพระนามกันว่า ‘ท่านพระองค์หญิง’ ‘ท่านพระองค์ชาย’ หรือ ‘พระองค์หญิง’ ‘พระองค์ชาย’ ตามด้วยพระนาม

๓. **ชั้นพระวรวงศ์เธอ** สำหรับพระองค์เจ้าที่โปรดเกล้าฯ เลื่อนขึ้นจากหม่อมเจ้า ออกพระนามเช่นเดียวกับพระองค์เจ้าชั้น ๒ มักเรียกกันว่า พระองค์เจ้าตั้ง

สำหรับพระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าโสภณสวัสดิ์ พระวรราชาทินัดดามาตุ นั้น ทรงมีพระเกียรติยศสูงกว่าพระองค์เจ้าชั้น ๒ ทั่วไป เพราะทรงเป็นพระสะใภ้หลวง จาริกพระสุพรรณบัฏ เมื่อโปรดเกล้าฯ สถาปนาเป็นพระวรราชาทินัดดามาตุ

๓. **หม่อมเจ้า** โอรสธิดาของเจ้าฟ้าประสูติแต่สามัญชน และโอรสของพระองค์เจ้าโดยสิทธิ (By Right) คือพระองค์เจ้าชั้นที่ ๒

๔. **หม่อมราชวงศ์** บุตรธิดาของหม่อมเจ้าชาย รวมทั้งบุตรธิดาของพระองค์เจ้าชั้นที่ ๓ (เลื่อนขึ้นจากหม่อมเจ้า)

๕. **หม่อมหลวง** บุตรธิดาของหม่อมราชวงศ์ชาย

ชีวิต ความคิด และนวนิยาย

สมเด็จพระมหาสมณเจ้าพรหมสารอดิศรญาณมุนี (ชาญ) เดิมพระองค์เจ้าล่อมม และพระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์สุมงคช (ชวา) พระราชธิดาในรัชกาลที่ ๓ ทั้งสองพระองค์ว่ากันว่า เมื่อยังทรงพระวัย ดรุณี ทรงมีเค้าพระพักตร์ละม้ายสมเด็จพระศรีสุลาลัย พระบรมราชชนนีของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าฯ ซึ่งสมเด็จพระศรีสุลาลัยนั้น ทรงเป็นเชื้อสายโดยตรงลงมาจากเจ้าพระยาจักรี (หมุด หรือ มะทะหมุด) เจ้าพระยาจักรีท่านแรก สมัยกรุงธนบุรี

เชื้อพระวงศ์ หรือราชินิกุล ชั้นหม่อมราชวงศ์ และหม่อมหลวงนั้น ในสมัยก่อนแต่งตัวและเข้าเฝ้าฯ เหมือนขุนนาง (เดินตามลำดับ อยู่หลังพระยา) หม่อมราชวงศ์มีศักดินา ๕๐๐ หม่อมหลวงมีศักดินา ๔๐๐

พูดถึง ‘ศักดินา’ ซึ่งก็บอกความหมายอยู่ในตัวว่า คือการนับศักดิ์ด้วยสิทธิของการเป็นเจ้าของที่นาได้ คือตามที่พระเจ้าแผ่นดิน ซึ่งทรงเป็นเจ้าของแผ่นดินทั้งพระราชอาณาจักร โปรดเกล้าฯพระราชทานให้เป็นกำหนดกฎเกณฑ์ไว้

สมัยโบราณกำหนดด้วยนาจริงๆ เพราะการทำนานั้นเป็นเรื่องสำคัญที่สุดของบ้านเมืองในสมัยโบราณ แต่ต่อมาถึงสมัยกรุงธนบุรี และรัตนโกสินทร์

‘คักดินา’ เป็นเพียงสิ่งกำหนดเกียรติยศเท่านั้นเอง

ดังนั้นที่มักกล่าวกันว่า พวกเจ้านายขุนนางเป็นพวกคักดินา หรือคนนั้น คนนี้เป็นคักดินา จึงไม่ถูก แต่ถ้าหากจะกล่าวว่า ความล้มละลายของระบบ คักดินา หรือระบบคักดินาล่มสลายไปแล้ว เช่นนี้ละก็ไม่ผิด เพราะทุกคนต่าง มีคักดินาด้วยกันทั้งนั้น ลดหล่นกันลงไป ดังนี้

๑. **พระมหากษัตริย์** หรือพระเจ้าแผ่นดิน ทรงเป็นเจ้าของที่ดินทั่วพระราชอาณาจักรดังกล่าวแล้ว (ปรากฏตามกฎหมายลักษณะเบ็ดเสร็จครั้งกรุงศรีอยุธยา)

๒. **พระบรมวงศานุวงศ์** มีคักดินา ตั้งแต่ ๑,๕๐๐ ไร่-๑๐๐,๐๐๐ ไร่ คักดินา ๑๐๐,๐๐๐ ไร่เป็นคักดินาสูงสุด พระมหาอุปราชทรงมีคักดินา ๑๐๐,๐๐๐ ไร่ หม่อมเจ้าคักดินา ๑,๕๐๐ ไร่

๓. **ขุนนาง** มีคักดินาตั้งแต่ ๕๐ ไร่-๑๐,๐๐๐ ไร่ ผู้มีคักดินา ๑๐,๐๐๐ ไร่ ซึ่งเป็นคักดินาสูงสุดสำหรับขุนนาง มักได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์เป็นพระยา หรือเจ้าพระยา เหตุนี้จึงมีคำเรียกขุนนางเหล่านี้ว่า ‘พระยานาหมื่น’ หรือ ‘เจ้าพระยานาหมื่น’ ตามคักดินา

๔. **ราษฎรสามัญ** หรือไพร่ (ฟ้าข้าแผ่นดิน) มีคักดินาตั้งแต่ ๒๕ ไร่ลงไปถึง ๕ ไร่

คักดินา ๕ ไร่ คือ พวกยากจน วณิก ทาส ตลอดจนลูกทาสที่พ้นวัยเด็กแล้ว

พระภิกษุ ธรรมดา มีคักดินา ๔๐๐-๖๐๐ ไร่

ชั้นพระครูขึ้นไปมีคักดินา ๑,๐๐๐-๒,๕๐๐ ไร่ แม้แต่สามเณรก็มีคักดินา ๒๐๐-๓๐๐ ไร่ สูงกว่าขุนนางชั้นผู้น้อยทั่วไป ซึ่งแสดงว่าสังคมสยามนั้นเคารพนับถือ และให้ความสำคัญแก่พระภิกษุ สามเณรในพระพุทธศาสนาสูงมาก

ที่นี่เข้าประวัติส่วนตัวทางด้านพ่อ

พ่อเป็นลูกชายหม่อมเจ้าเพิ่ม หม่อมเจ้าเพิ่มเป็นโอรสในพระเจ้าบรมวงศ์เธอ ชั้น ๓ กรมหมื่นภูมินทรภักดี พระองค์เจ้าลดาวัลย์ สมัยก่อนสะกดอย่าง

ชีวิต ความคิด และนวนิยาย

โบราณว่า ‘ลดาววัลลี’ ‘วัลลี’ เป็นภาษาสันสกฤต ‘วัลย’ เป็นภาษาบาลี แปลเหมือนกันว่า เครือเถา ‘ลัดดา’ เป็นชื่อดอกไม้ แรกๆก็เรียกกันว่า ‘ลัดดา’ หรือ ‘ลดา’ ภายหลังเลยเรียกกันว่า ‘ลดาววัลลี’ หรือ ‘ลดาววัลย์’

กรมหมื่นภูมินทรภักดี ท่านประสูติปลายเดือนมกราคม เป็นเวลาลดาววัลย์ออกดอกสะพรั่งพอดี พระนามของท่านคงจะมาจากเหตุนี้ เพราะสมัยก่อนโน้นมักจะตั้งชื่อเอาตามสิ่งแวดล้อม เจ้านายก่อนสมัยรัชกาลที่ ๔ จึงมักจะมีพระนามง่ายๆตามชื่อดอกไม้หรือชื่อเกี่ยวกับธรรมชาติรอบๆ เช่น ทับทิม สารภี ยี่ลู่สน พลับ แสงจันทร์ กล้วยไม้ ฯลฯ ถ้าจะมีศัพท์แสงบ้างก็เป็นศัพท์ง่ายๆ ล้วนๆ เช่น สุบรรณ อรรณพ กุญชร ทินกร ฯลฯ

การผูกศัพท์พระนามพระราชโอรสธิดาอย่างยาวๆและไพเราะ เพิ่งจะมีในสมัยรัชกาลที่ ๔ เพราะพระองค์ท่านทรงเป็นปราชญ์ทางบาลีสันสกฤต

กรมหมื่นภูมินทรภักดี ซึ่งรุ่นหม่อมหลวงเป็นเหลนของท่าน เรียกท่านว่า ‘เสด็จทวด’ นั้น ท่านเป็นพระราชโอรสองค์ที่ ๑๕ ในพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๓ เมื่อสมเด็จพระบรมชนกนาถเสด็จขึ้นครองราชย์ พระองค์เจ้าลดาววัลย์พระชันษาได้ ๙ ขวบ

เพราะว่าพระนามเดิมของท่านคือ ‘ลดาววัลย์’ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๖ จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานนามสกุลว่า ‘ลดาววัลย์’ และเมื่อหมดชั้นหม่อมหลวงแล้ว เชื้อสายต่อไปใช้ว่า ‘ลดาววัลย์ ฌอยุทธยา’ ตามกฎเกณฑ์ราชสกุล

การเรียกขานกันในหมู่วงศ์ญาติราชสกุลนั้น ถ้าพระราชโอรสธิดาพระเจ้าแผ่นดิน ก็เรียกกันว่า ‘เสด็จ’ เพราะฉะนั้น ‘พ่อ’ ก็เป็น ‘เสด็จพ่อ’ ‘ปู่’ ตาก็เป็น ‘เสด็จปู่’ ‘เสด็จตา’ ‘ทวด’ ก็เป็น ‘เสด็จทวด’

ชั้นหม่อมเจ้าเรียกว่า ‘ท่าน’ เป็น ‘ท่านพ่อ’ ‘ท่านลุง’ ‘ท่านอา’ ‘ท่านน้า’ ท่านพี่ บางทีก็เรียกกันระหว่างพี่น้องว่า ‘เจ้าพี่-เจ้าน้อง’ แต่เจ้าพ่อ เจ้าลุง เจ้าอา ฯลฯ นอกจาก ‘เจ้าพี่-เจ้าน้อง’ ไม่เห็นเคยได้ยิน

พระบาทสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงตรัสเรียกพวกหม่อมเจ้าว่า ‘เจ้า’ เช่น

เจ้าเพิ่ม เจ้าตั้ง เจ้าบัว เจ้าสาย ฯลฯ และทรงเรียกเจ้านายที่ทรงกรมแล้วว่า กรมหมื่นนั้นกรมขุนนี้ บางทีก็ตรัสเรียกว่า ‘กรม’ เฉยๆ เช่น ‘กรมภูมินทร’

พวกหม่อมราชวงศ์นั้นเรียกกันว่า คุณชาย คุณหญิง หม่อมหลวงเรียกว่า คุณ หรือหม่อมหลวงนั้นหม่อมหลวงนี้ แต่ถ้าเข้าอยู่ในสำนักพระอัครชายาเธอ หรือพระวิมาดาเธอฯ ที่สำนักนั้น ถ้าเป็นหม่อมราชวงศ์ เรียก ‘คุณ’ ถ้าเป็นหม่อมหลวง เรียกว่า ‘แม่’ เหมือนกับลูกเจ้าพระยา พระยา ขุนนางใหญ่โต แคไหนโปรดให้ก็เรียกว่า ‘แม่’ ทั้งนั้น

อันพระราชโอรสพระเจ้าแผ่นดินนั้น เมื่อยังเด็กก็ประทับอยู่กับเจ้าจอมมารดาผู้เป็นชนนี ที่ตำหนักในพระบรมมหาราชวังฝ่ายใน แต่พอเริ่มเป็นหนุ่มโล่กันต์แล้ว ต้องออกมาประทับฝ่ายหน้าคือประทับที่พระที่นั่งฝ่ายหน้า มีขุนนางมหาดเล็กคอยอภิบาลดูแล และมีพระอาจารย์สอนหนังสือ คอยเวลาเสด็จออกวัง คือออกไปประทับอยู่วังของพระองค์เอง เมื่อชันษาสมควรก็ประมาณ ๑๗-๑๘ หรืออาจจะมากกว่านั้น บางพระองค์ สมเด็จพระบรมชนกนาถก็โปรดเกล้าฯ สร้างวังพระราชทาน แต่บางทีก็โปรดฯ ให้ประทับวังเก่าซึ่งท่านผู้เป็นเจ้าของเดิมสิ้นพระชนม์แล้วและเชื้อสายพากันไปอยู่ที่ใหม่ที่พระราชทานให้ แทนวังเดิม

เสด็จทอดได้รับพระราชทานวังสร้างใหม่พร้อมๆ กับพระเชษฐาอีก ๔ พระองค์ ซึ่งมีชันษารุ่นราวคราวเดียวกันคือ (๑) กรมหมื่นมดยาพิทักษ์ (ในรัชกาลที่ ๕ เอลิมพระนามเป็นสมเด็จพระบรมราชมาตามหัยกาเธอ ด้วยเป็นพระบิดาของสมเด็จพระเทพศิรินทราบรมราชินี) พระองค์เจ้าศิริวงศ์ ต้นราชสกุล ‘ศิริวงศ์ ณ อยุธยา’ (๒) กรมหมื่นเชษฐาธิเบนทร์ พระองค์เจ้าโกเมน ต้นราชสกุล ‘โกเมน ณ อยุธยา’ (๓) กรมหมื่นอมเรนทรบดินทร์ พระองค์เจ้าชายคเนจร ต้นราชสกุล ‘คเนจร ณ อยุธยา’ (๔) พระองค์เจ้าชายองรณ ล้นพระชนม์ก่อนได้ทรงกรม ต้นราชสกุล ‘องรณ ณ อยุธยา’ และองค์สุดท้ายก็คือ กรมหมื่นภูมินทรภักดี

วังทั้งห้าวังนี้สร้างเป็นกลุ่มอยู่ทางท้ายวัดพระเชตุพน ระหว่างถนนมหา-

ชีวิต ความคิด และนวนิยาย

ราช และถนนสนามไชย ปัจจุบันนี้บางตึกก็ยังคงอยู่แต่ได้ดัดแปลงไปเกือบหมดแล้ว ใช้เป็นสถานที่ราชการ

เท่าที่ฟังจากย่าเล่า ย่าว่าตัวตึกนั้นพอขึ้นไปก็ถึงท้องพระโรง ฟังๆ เห็นจะคล้ายกับท้องพระโรงวังบ้านหม้อ เห็นจะกว้างขวางเพราะเสด็จทอดท่าน กำกับกรมช่างสิบหมู่ คงต้องมีผู้คนพวกช่างเข้ามาทำงานกันมาก วังเจ้านาย ทรงกรมสมัยก่อนต้องมีท้องพระโรงออกทรงงานในวังกันทุกองค์ เพราะสมัยก่อนไม่มีออฟฟิศที่ทำงาน วังเจ้านายจึงเป็นที่ทำงานราชการด้วย แม้แต่สมเด็จพระยา เจ้าพระยา เสานาบิตต่างๆ ท่านก็ทำงานที่บ้านท่าน ซึ่งที่ที่ออกมาทำงานในบ้านเรียกว่า ‘หอหน้า’

แต่ เจ้านายและขุนนางเหล่านี้ ส่วนมากต้องผลัดกันเข้าเฝ้าฯทุกวัน พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าฯ เสด็จออกว่าราชการวันละ ๓ ครั้ง ๑๐.๐๐-๑๑.๐๐ น. เข้า อาจจะกว่าเล็กน้อย เสด็จออกท้องพระโรง บ่ายโมงเสด็จออกพระที่นั่งอมรินทร์ถึงบ่ายสองโมงครึ่ง แล้วทรงพระอักษรหรือทรงเล่นกับเจ้านายเล็กๆ เป็นพระราชธิดา ๑ พระองค์ พระราชนัดดา ๒ พระองค์ สรงส่วยแล้วเสด็จออกท้องพระโรงอีกครั้งหนึ่งเวลา ๒๑.๐๐ น. (สามทุ่ม) ถึงตีสอง (แต่ก่อนเรียกแปดทุ่ม) หากมีราชการมากบางทีเสด็จขึ้นถึงตีห้า

เรื่อง ‘เรือนแรม’ ซึ่งชาติก่อนพระเอกเกิดเป็นลูกชายขุนนางผู้ใหญ่ มีเรื่องซู้สาว ทำให้ต้องถูกประหารชีวิต ก็เอาเค้าเรื่องมาจากเรื่องราวในรัชกาลที่ ๓ นี้แหละ เพราะได้ฟังผู้ใหญ่เล่าเรื่องราวในรัชกาลนี้ให้ฟังมากมายหลายเรื่องอยู่

ตลอดมาจนถึงเรื่อง ‘บุญบรรพ์’ ซึ่งเป็นเรื่องตามพระราชพงศาวดาร ผสมผสานกับคำบอกเล่าและจินตนาการ ก็เช่นกัน

เสด็จทอดท่านมี ‘นางห้าม’ คือเมียหลายคนตามธรรมเนียมความนิยมของสมัยโน้น เรื่องมากลูกมากเมียของเจ้านาย ขุนนาง คหบดี สมัยก่อนนั้นมีคนรุ่นใหม่บางคนนำขึ้นมาวิพากษ์วิจารณ์ตำหนิ บางทีก็เหยียดหยันนิดหน่อย แต่ที่จริงแล้วมันเป็นค่านิยมของสมัยหนึ่ง ซึ่งจะนำมาเทียบกับสมัยใหม่หาได้ไม่

ครั้งกระโน้นผู้หญิงไม่มีโอกาสออกไปพบปะเลือกคู่ด้วยตัวเอง ส่วนมากการมีคู่ครองมักจะแล้วแต่พ่อแม่เลือกให้ การเป็นเมียน้อยหรืออนุภรรยาสมัยโน้นไม่ถือว่าเป็นเรื่องน่าเกลียด ตรงกันข้าม หากได้เป็นเมียผู้มีบุญหนักศักดิ์ใหญ่ กลับจะนับว่าเป็นเรื่องมีหน้ามีตาทั้งตัวพ่อแม่และผู้หญิงเอง ทั้งบางที่บิดามารดาและคนในครอบครัวยังได้พึ่งบุญลูกเขยอีกด้วย ดังนั้น บรรดาเมียเล็กของเจ้านายขุนนางใหญ่ๆ ในสมัยก่อนจึงมีที่เป็นลูกสาวขุนนางชั้นขุน หลวง พระ หรือแม้แต่พระยา หม่อมราชวงศ์ หม่อมหลวงก็มีเหมือนกัน แม้หม่อมราชวงศ์จะเป็นลูกเจ้าชั้นหม่อมเจ้า แต่หม่อมเจ้าที่ยากจนและมีใช้หม่อมเจ้าชั้นพานทองนั้นก็มียู่มากองค์ เรื่องหม่อมเจ้าพานทองจะยกไว้ไปเล่าทีหลัง นวนิยายเรื่อง ‘ใครกำหนด’ ซึ่งเขียนสมัยยังสาวๆ แม่ของนางเอกก็เป็นหม่อมราชวงศ์ซึ่งไปเป็นเมียน้อยของเจ้าพระยา แถมเสียคิดว่า หม่อมราชวงศ์และหม่อมหลวงนั้น เมื่อไม่ใช่เจ้านายก็ถือว่าเป็น ‘ไพร่’ นั้นแหละ แม่จะเรียกกันหลุๆ ว่าเป็นราชินิกุล

ชีวิต ความคิด และนวนิยาย

คำว่า ‘หม่อม’ เคยเล่าไว้ใน ‘เลาะวัง’ แล้วว่าสมัยอยุธยาถึงต้นรัตนโกสินทร์ใช้เรียกเมียน้อยเจ้าพระยา และเรียกผู้ชายที่เป็นลูกขุนนางผู้ดีมีสกุลอย่างยกย่อง เช่น เรียกพระภักดาสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอพระองค์ใหญ่ในรัชกาลที่ ๑ ว่า ‘หม่อมเสม’ เป็นต้น

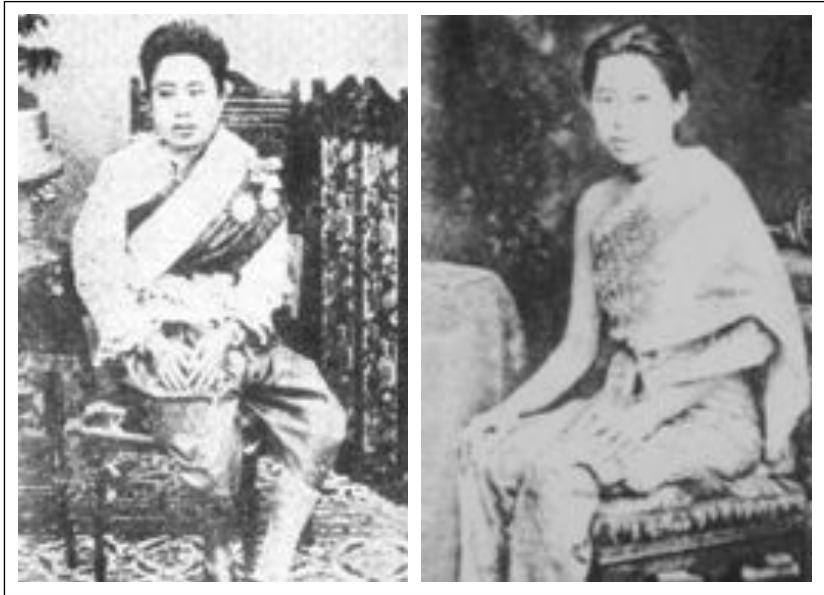
ต่อมาจึงมาใช้เรียกเมียสามัญชนของเจ้านายตั้งแต่ชั้นหม่อมเจ้าขึ้นไป ซึ่งพระบาทสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวง (บางท่านออกพระนามว่า สมเด็จพระพุทธเจ้าหลวง แต่รักที่จะออกพระนามพระองค์ท่านว่า ‘พระบาทสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวง’ เช่นเดียวกับพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว หรือพระบาทสมเด็จพระเจ้าแผ่นดินมากกว่า ขอท่านผู้รู้ได้โปรดอย่าตำหนิว่ารุ่มร่ามหรือท้วงติงมาว่าเขาเรียกกันแต่สมเด็จพระพุทธเจ้าหลวง หรือพระพุทเจ้าหลวงเฉยๆเลย) พระองค์ท่านทรงพระราชนิพนธ์ถึงเรื่อง ‘หม่อม’ นี้ ในพระราชนิพนธ์เรื่องธรรมเนียมราชตระกูลในกรุงสยามว่า

“ถ้าเป็นเมียเจ้าต่างกรม ธรรมเนียมเขาเรียกว่า นางห้าม แต่ในเวลานี้เขาตื่นเป็นหม่อมกันมาก ทั้งเมียเจ้าเมียขุนนางไม่ว่าหม่อมเจ้าเล็กน้อย ขุนนางผู้ใหญ่ผู้น้อย สุดแต่เป็นเมียแล้ว ก็เรียกว่าหม่อมทั้งสิ้น มันจะมาจากหม่อมฤาอย่างไรก็ไม่รู้...”

นางห้ามหรือบางทีก็เรียกว่า ‘ห้าม’ หรือ ‘หม่อมห้าม’ ของเสด็จทวดนั้น มีหลายท่าน เสด็จทวดจึงมีโอรสธิดาหลายองค์ เมื่อเด็กๆ ได้ฟังคุณย่าเล่าถึงท่านปู่ของคโนั้น ท่านย่าองค์นี้ รู้สึกว่านอกจากท่านปู่เพิ่มผู้เป็นปู่แท้ๆ แล้วช่างมีท่านปู่ท่านย่าอีกมากมาย จนตอนเด็กๆ ฟังแล้วนับไม่ถ้วนทีเดียว

ท่านปู่ท่านเป็นโอรสรุ่นกลางของเสด็จทวด ต้นรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวง ท่านปู่ท่านเริ่มรุ่นหนุ่ม พระบาทสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงเสด็จขึ้นครองราชย์ได้ ๕ ปี ถึงพ.ศ.๒๔๑๕ ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เลือกหม่อมเจ้าชายโอรสในพระเจ้าลูกยาเธอ ในรัชกาลที่ ๒ รัชกาลที่ ๓ และรัชกาลที่ ๔ ส่งไปเรียนหนังสือที่เมืองสิงคโปร์ โรงเรียนชื่อโรงเรียนแรพเฟิล

ท่านปู่และเชษฐาของท่านอีกองค์หนึ่ง คือท่านปู่ปาน เป็น ๒ องค์ ใน

พระอัครชายาเธอ พระองค์เจ้าอุบลรัตน์-
นารีนาค กรมขุนอรรคราชกัลยา
พระอัครชายาพระองค์ใหญ่ หรือท่านองค์ใหญ่

พระอัครชายาเธอ พระองค์เจ้าเสาวภาคย์-
นารีรัตน์ พระอัครชายาพระองค์กลาง
หรือท่านองค์กลาง

จำนวน ๑๔ องค์ ที่ได้ไปเรียนสิงคโปร์คราวนั้น แต่ไปเรียนได้แค่ปีเดียว พอดีพระบาทสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งโรงเรียนหลวงสำหรับสอนภาษาอังกฤษแก่ลูกหลาน เจ้านาย ข้าราชการชั้นในวังหลวง จึงเรียกหม่อมเจ้าชายทั้ง ๑๔ องค์ ให้กลับมาเรียนต่อในเมืองไทย

ในบรรดาหม่อมห้ามของเสด็จทวดนั้น มีท่านหนึ่งชื่อ ‘หม่อมจิ้น’ บุรพชนของท่านเป็นจิ้น กล่าวกันว่าท่านเป็นคนที่มีความพรหมชาวยุววัยเล็ก เสด็จทวดมีพระธิดากับท่าน ๓ องค์ คือ หม่อมเจ้าบัว หม่อมเจ้าบัว และหม่อมเจ้าสาย พวกหม่อมหลวงนัดดาของท่านปู่ทั้งหลายเรียกท่านว่า ท่านย่าองค์ใหญ่ ท่านย่าองค์กลาง และท่านย่าองค์เล็ก ทั้งสามองค์ได้รับสถาปนาเป็น ‘พระอัครชายาเธอ’ ชาววังจึงเรียกท่านว่า พระอัครชายาเธอพระองค์ใหญ่

ชีวิต ความคิด และนวนิยาย

พระวิมาดาเธอ กรมพระสุทธาสินีนาฏ ปิยมหาราชปดิวรัดา
(พระอัครชายาเธอ พระองค์เจ้าสายสวลีภิรมย์
พระอัครชายาพระองค์เล็ก หรือท่านองค์เล็ก)

พระอัครชายาเธอพระองค์กลาง และพระอัครชายาเธอพระองค์เล็ก หรือ บางทีก็ย่อลงเป็นท่านพระองค์ใหญ่ ท่านพระองค์กลาง และท่านพระองค์เล็ก

การเรียกขานหรือออกพระนามในแวดวงเจ้านายนั้นมีกฎเกณฑ์กันมา หากประสูติเป็นหม่อมเจ้าแม่ต่อมาจะเลื่อนขึ้นเป็นพระองค์เจ้า ท่านก็มักจะเรียก ขานกันตามพระยศเดิม คือเรียก ‘ท่าน’ ไม่เรียก ‘เสด็จ’ เสมอกับพระองค์เจ้า ลูกเธอพระเจ้าแผ่นดิน

ดังนั้น แม้ท่านยาพระองค์ใหญ่ พระองค์กลาง พระองค์เล็ก ท่านจะเป็นพระอัครชายาเธอพระองค์เจ้า ก็โปรดให้เรียกท่านว่า ท่านป้า ท่านอา ท่านย่า แต่พวกท่านปู่ท่านย่า บรรดาเจ้าพี่เจ้าน้องของท่าน ไม่เรียกท่านว่า เจ้าพี่เจ้าน้อง หรือท่านพี่ท่านน้อง ท่านออกพระนามด้วยพระอิสริยยศว่า พระอัครชายาเธอองค์นั้น องค์นี้ หรือท่านพระองค์ใหญ่ ท่านพระองค์กลาง ท่าน

พระองค์เล็ก ก็เป็นที่รู้จักัน

เนื่องด้วยพระอัครชายาเธอ ท่านเป็นท่านองค์ใหญ่ ท่านองค์กลาง ท่านองค์เล็ก ชาววังจึงเลยเรียกเจ้าพี่เจ้าน้องของท่านบางองค์ว่า ‘ท่านองค์’ ไปด้วย เช่น เรียกท่านปู่ว่า ท่านองค์เพิ่ม เรียกท่านยาพิศวงว่า ท่านองค์หวง ท่านยาปู้ว่าท่านองค์ปู้ ท่านองค์แก่ ท่านองค์สารภีฯ เรียกกันแบบนี้ เฉพาะก็หม่อมเจ้า เจ้าพี่เจ้าน้องของพระอัครชายาเธอสามพระองค์เท่านั้น

เมื่อเขียนนวนิยายเรื่อง ‘กิงไฟ’ โดยเหตุที่ตอนยังอายุน้อย งานเขียนมักจะเป็นเรื่องรอบตัวรอบชีวิต ผสมผสานกับจินตนาการ รักๆ ฝันๆ จึงได้สมมุติให้ท่านตาของคุณพุ่มและตัวนางเอกเจ้าของวังที่หนุ่มจู้จี้เข้าไปอาศัย บารมีอยู่นั้นว่าเป็นพระองค์เจ้าตั้ง เดิมเป็นหม่อมเจ้า บวชอยู่พักหนึ่งจึงเรียกกันว่า ‘ท่านองค์พระ’

ก็ได้มีนักวิจารณ์ท่านหนึ่ง วิเคราะห์เชิงดูแคลนว่าเป็นนวนิยายน้ำเน่าและออกจะหยันๆ ว่า ‘ท่านองค์พระ’ นี้ไม่รู้เป็นเจ้านายอะไร ไม่เคยรู้ไม่เคยได้ยินว่าใครเรียกเจ้านายองค์ใดว่า ‘ท่านองค์’ เลย ท่านก็ท่าน โฉนจะต้องมีองค์

ก็ช่างเถิด เพราะท่านไม่เคยทราบเรื่องที่อยู่ในแวดวงเฉพาะ

ส่วนตัวจู้จี้ หรือชื่อไทยว่า จุลจิตต์ นั้นได้เค้ามามากที่ป่าเคยเล่าให้ ฟัง ท่านปู่ท่านมีมหาดเล็กเด็กคนจีนอยู่คนหนึ่ง ก็คงได้มาจากทางย่านนั้นแหละ เพราะย่าเป็นลูกสาวเจ้สัวหรือเจ้าสัวนายอากรผู้หนึ่ง เด็กนั้นอายุสัก ๑๑-๑๒ ไร่ทางเปียยาว ท่านปู่โปรดให้ตามเสด็จไปด้วยเสมอ แม้แต่เข้าวังหลวง เวลาตามเสด็จออกนอกวังจะนั่งกางเกงจีนขาว สวมเสื้อคอกลมขาวแขนยาว พันเปียไว้รอบหัวอย่างที่มีให้เห็นในหนังสือจินตอนนี้บ่อยๆ สวมหมวกด้วย แต่เรื่องหมวกนี่คิดไม่ออกว่าสวมหมวกอะไร อาจจะเป็นหมวกแบบหมวกกะโล่ ไม่แน่ใจว่าตอนนั้นใช้หมวกกะโล่กันทั่วไปหรือเปล่า

เรื่อง ‘กิงไฟ’ นี้เป็นเรื่องที่วนๆ อยู่รอบตัวไม่ได้ออกไปไหนเท่าไร ไม่ว่าจะสภาพภายในวังของท่านองค์พระก็ติดตาติดใจมาจากวังบ้านสวนของท่านปู่ ในคลองมหาสวัสดิ์ นายจวงที่เลี้ยงจู้จี้จั้นนั้น ก็เอาเค้ามานั่งสาวต่าง

ชีวิต ความคิด และนวนิยาย

แม่ของย่า ซึ่งติดตามมาอยู่กับย่า ทำหน้าที่เป็นผู้ดูแลเรือนครัวและทำเครื่องเสวยให้ท่านปู่ ที่เรือนครัวต้องมีผู้ดูแล ก็เพราะในวังเลี้ยงคนมากมาย จึงต้องมีเรือนครัวเฉพาะ แล้วยังมีเรือนบริวารเป็นกลุ่มอยู่แถวๆ เรือนครัว

น้องสาวต่างแม่ หรือพูดง่ายๆ ว่าลูกสาวเมียเล็กของคุณก่งทวด (ไม่รู้จะเรียกท่านว่าอย่างไร เพราะพ่อเรียกว่าคุณก่ง เราก็เลยเรียกกันว่าคุณก่งทวด) นั้น ที่จริงท่านชื่อวาด พ่อกับพวก คุณลุง คุณอา เรียกว่า ‘แม่วาด’ ไม่เรียกน้า พวกเราหลานๆ ซั้นหม่อมหลวงเรียกกันว่า ‘ป้าวาด’ แม้จะเป็นน้องสาวของย่าก็ไม่เรียกว่าย่า

เมื่อเขียนเรื่อง ‘กึ่งไม้’ เขียนว่า ‘นายจวง’ พิมพ์ครั้งแรก ถูกเปลี่ยน ‘นายจวง’ เป็น ‘นางจวง’ เพราะคนพิสุจน์อักษรหรือที่เรียกกันในสมัยก่อนว่า คนปู้ฟ คงเห็นเป็นผู้หญิงเลยคิดว่าคนเขียนเปลอเขียนนางเป็นนาย

เหมือนเช่นคำว่า ‘ก๊ก’ ขนาดนิตยสารได้รับรางวัลมาตรฐานภาษาไทย ยังแก้เป็น ‘กู่ก’ เห็นเข้าแล้วอยากร้องไห้ เพราะมันผิดความหมายไปคนละทิศทางทีเดียว

ผิดเพราะอ่านไม่ออกยังพออกัยให้ได้ เพราะเขียนด้วยลายมือ อาจจะหวัดจนกระทั่งคนพิสุจน์อักษรอ่านผิด

แต่ที่แก้เพราะคิดว่าเราเขียนผิดนี้ออกจะแยะอยู่สักหน่อย สำหรับผู้เขียน

ตระกูลทางพ่อนั้นเป็นเรื่องยาว เพราะบังเอิญพระธิดาของเสด็จทวด ๓ องค์ได้รับพระมหากรุณาโปรดเกล้าฯ สถาปนาเป็นพระอัครชายาเธอในรัชกาลที่ ๕ ดังกล่าว

เมื่อพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าฯ เสด็จสวรรคต พระราชโอรส ธิดา ล้วนแต่เป็นผู้ใหญ่แล้ว พระราชธิดาพระองค์สุดท้าย คือ พระองค์เจ้าบุตรี (กรมหลวงวรเสรฐสุดา) พระชันษาได้ ๒๒-๒๓ ปี ส่วนพระองค์เจ้าลาดาวลัย พระชันษา ๓๖ ปี ออกวังแล้วแต่ยังไม่ได้ทรงกรม

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าฯ นั้น ทรงรำลึกถึงพระเดชพระคุณ พระ

บรมเชษฐาธิราช ซึ่งตลอดเวลาที่เสด็จครองราชย์ทรงถนอมพระทัยพระอนุชา ธิราชด้วยประการต่างๆ ทั้งยังทรงแสดงนัยให้ประจักษ์ว่าทรงรักษาพระราช บัลลังก์ไว้ให้ รวมทั้งทรงปกป้องภัยอันตรายอันเกิดจากบุคคลที่ตั้งตัวเป็นศัตรู ของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าฯ ด้วย

ดังนั้น เมื่อพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าฯ เสด็จขึ้นครองราชย์ ด้วย ทรงรำลึกถึงพระเดชพระคุณประการหนึ่ง และอีกประการหนึ่งด้วยบรรดาขุนนาง ข้าราชการผู้ใหญ่สนับสนุน เพื่อผูกน้ำใจผู้ที่จะรักภักดีต่อพระบาทสมเด็จพระ นิ่งเกล้าฯ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าฯ จึงทรงยกพระราชนัดดา (หลานปู่) คือ พระองค์เจ้าโสมนัสวัฒนาวดี (เมื่อประสูติเป็นหม่อมเจ้า สมเด็จพระอัยกา ธิราชโปรดฯ สถาปนาขึ้นเป็นพระองค์เจ้า) ขึ้นเป็นพระอัครมเหสี สถาปนาเป็น **สมเด็จพระนางโสมนัสวัฒนาวดี**

บรรดาพระราชโอรสในพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าฯ ทรงยกย่องชูป เลียงตามความสามารถของแต่ละพระองค์

ที่ว่าทรงยกย่องนั้น ปรากฏในเรื่อง ‘สารสนสมเด็จ’ ที่สมเด็จพระบรมราชยา ดำรงราชานุภาพ และสมเด็จฯ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ ทรงมี ลายพระหัตถ์ซึ่งกันและกันตอนหนึ่งว่า เมื่อพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าฯ เสด็จ ผ่านพิภพแรกๆ นั้น เจ้านายหลานเธอ (พระภาคิยะ-หลานลุง) พระราชโอรส ในพระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าฯ ถือพระองค์ว่าสนิทกับพระเจ้าแผ่นดินมากกว่า จึงทรงพระดำเนินออกหน้าพระราชโอรสในพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าฯ ทำให้ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าฯ กริ้ว เพราะตามธรรมเนียมแต่โบราณ การเดิน ตามกันนั้นต้องเป็นไปตามลำดับยศหรือที่เรียกว่าเป็นไปตาม ‘ไปเจียม’ พระราช โอรสในพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าฯ ซึ่งเป็นพระราชโอรสของพระเจ้าแผ่นดิน ต้องทรงพระดำเนินออกหน้าพวกเจ้านายวังหน้า

เรื่องการเดินตามลำดับยศหรือ ‘ไปเจียม’ นี้ เจ้านายท่านถือกันอย่าง เคร่งครัดจนถึงปัจจุบันนี้

เมื่องานพระราชทานเพลิงศพคุณย่า (หม่อมท่วง ลดาวัลย์ ณ อยุธยา

ชีวิต ความคิด และนวนิยาย

ต.จ.) เวลานั้น พระวรวงศ์เธอ กรมขุนพิทยลาภพฤฒิยากร และพระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าภาณุพันธุ์ยุคล ยังมีพระชนม์มอยู่ ต่างเสด็จไปในงานพระราชทานเพลิงศพ ถึงเวลาทอดผ้าไตรพระราชทาน ซึ่งต้องเชิญหรือทูลเชิญผู้มีอาวุโส หรือเกียรติยศสูงที่สุด ในกรมท่านไม่ยอมเสด็จขึ้นไปทอดผ้าไตร ทรงเกียงให้ท่านพระองค์ชายใหญ่เป็นผู้ทรงทอด เพราะตาม 'ไปเจียม' ในกรมท่านเป็นพระโอรสพระองค์เจ้า และในกรมทรงเป็น **พระวรวงศ์เธอ** คือพระองค์เจ้า โดยแต่งตั้ง หรือเรียกสั้นๆว่า พระองค์เจ้าตั้ง แต่ท่านพระองค์ชายใหญ่เป็นพระโอรสในสมเด็จพระเจ้าฟ้า เป็น**พระเจ้าวรวงศ์เธอ** พระองค์เจ้าโดยสิทธิ (By Right) พระยศจึงสูงกว่า ในกรมท่านต้องทรงดำเนินตามหลังท่านพระองค์ชายใหญ่ตามธรรมเนียม ฝ่ายท่านพระองค์ชายใหญ่ก็ไม่ทรงยอม ในที่สุดทรง 'เซ็น' ในกรมเสด็จขึ้นทอดผ้าไตรจนได้ โดยอ้างถึงพระเกียรติยศ ในกรมที่เคยทรงเป็นผู้สำเร็จราชการแผ่นดิน และว่าหากเป็นการเดินตามลำดับยศ ท่านพระองค์ชายใหญ่จำต้องทรงดำเนินออกหน้าตามธรรมเนียม 'ไปเจียม' แต่เรื่องการทอดผ้าไตรเป็นกรณีพิเศษ ทั้งบรรดาบุตรชายเจ้าภาพก็พากันสนับสนุน ในกรมจึงทรงยอม

ที่นำมาเล่าเอาไว้ด้วย ก็เพื่อเป็นพระเกียรติยศแก่เจ้านายทั้งสองพระองค์ ซึ่งต่างถ่อมองค์ และทรงรักษาธรรมเนียมพระราชวงศ์แต่โบราณเอาไว้